

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Disputationvm De Censvris In Commvni,
Excommvnicatione, Svspensione, & Interdicto, itemque
de Irregularitate, Tomvs Qvintvs**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, Anno Domini M. DC. XVII.

Sectio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94035](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-94035)

306 Disp. XX. De excomm. ab homine in particulari.

A V X .

13
Sub qua ob-
ligatione
feruenda
sunt ha-
cer-
monia.

excommunicatus erat, in Ecclesiam, sed excommunicatum perentem veniam ad ianuam Ecclesiae, in illam introducendum esse cum recitatione Psalmorum penitentiarum, ut ibi absoluatur. Unde Abbas in c. Cum defideret de Sent. excom. n. 6. inquit; Præfato iuramento de parendo mandatis Ecclesia, introducatur in Ecclesiam cum Psalmis penitentialibus, &c.

De his ergo ceremoniis omnes auctores docent non esse de substantia huius formæ, sed validam effectuam ostendunt, ut patet ex Sylvestro, Angelo, Caietano, & aliis Summis, Nauarro c. 26. nu. 8. & dict. c. 1. de pecc. d. 6. n. 54. & Couarr. c. Alma. p. 1. §. 11. n. 11. Addunt vero teneri in conscientia sacerdotem qui absoluuit, eas non omittere. Non tantum in publica absolutione, sed etiam in occulta, quantum ad ea quæ commode fieri possunt. Et intelligunt, quando excommunicatio iusta fuit, & absolutione impliciter datur; nam si excommunicatio fuit iniusta, vel si solum datur absolutione ad certum effectum, vel si solum est absolutione ad cautelam, ex omnium sententia non est necesse ceremonias adhibere. Et idem dicunt, si absoluens non sit sacerdos, quia illa solennitas videtur propria sacerdotalis munieris. Denique si necesse sit argere, vel alia rationabilis causa intercedat. Sine illa vero aiunt non omitti has ceremonias absque culpa. Quod verum erit prudenter consideratis circumstantiis, & consuetudine, quæ in hoc magnam vim habere potest, & seculo contemptu & scandalo non extimo posse hic interuenire peccatum mortale ob aliquam omissionem, quia res non est adeo grauis, nisi fortasse, quando publica & solennis absolutione danda esset ad Ecclesiam satisfactionem.

DISPUTATIO XX.

*De nonnullis excommunicationibus in particulari,
qua ab homine ferri solent.*

AB SOLVIMVS ea quæ ad generalem doctrinam de excommunicatione maiori pertinent. Ex quibus definienda sunt omnia, quæ in singulis seu particularibus excommunicationibus desiderari possunt. Quapropter non sine apparenti ratione possumus hanc partem prætermittere, præsertim cum scientia ad individua non descendat, eo quod sicut quasi per accidens, & in infinitum multiplicari possint. Quod sane in excommunicationibus ferendis, præsertim ab homine, ipso vsu satis constat. Nihilominus tamen, quoniam materia moralis utilior est applicata ad particularia, saltem ad aliqua, ideo de nonnullis excommunicationibus præcipuis, & quarum cognitio in praxi magis necessaria est, dicendum esse censuimus. Est autem excommunicatione vel ab homine, vel à iure. De priori dicimus breuiter in hac disputatione, de alia, quæ fusior est, in sequentibus. Excommunicatione item ab homine frequenter est contra determinatam personam in particulari causa. Et de hac vel individuis eius nihil possumus dicere, quia est res infinita, & nullis principiis comprehendi potest, præterea quæ generaliter tradita sunt, & sufficiunt ad singulos casus definendos. Alia item excommunicatione ab homine, quæ generalius

A fertur ad aliquid præcipiendum, vel vitandum, diciturq; generalis sententia, in multis æquiperatur statuto seu legi, licet in aliis differat, ut in superioribus declaratum est; hæc (inquam) excommunicatione etiam ferri potest propter varias causas, vel actiones, quæ possunt in infinitum multiplicari, solumque materialiter differunt in ordine ad tales censuram. Ac propterea etiam in his, nec necessarium est, nec possibile per omnia individua disciri. Duo tamen sunt ordinarii casus, quibus solent conscientia implicari, scilicet de excommunicationibus quæ ferri solent ad restitutions facientes seu soluenda debita, seu propter debita non soluta, & de iis quæ feruntur ad denuncianda crimina, aut alia secreta reuelanda, & ad ferendum testimonium, vel prodendas scripturas, &c. Et ideo de iis duabus in particulari dicere visum est.

SECTIO I.

*Virum Iudices Ecclesiastici liceat & valide possint
pro causis temporalibus excommunicat. ferre.*

Atio dubitandi est, quia excommunicatione est spiritualis poena & medicina, ergo ad curationem animæ adhibenda est, & non ad temporalia incommoda refacienda: nam hæc cura vindicandi, aut resarcendi temporales injurias ad ciuilium potestatem per se spectat: ergo non possunt iudices Ecclesiastici hoc titulo alium gladium spirituale. Et confirmatur, quia alias licitum est hoc modo excommunicationem ferre contra personam certam, & cognitam, ut contra Petrum, quo constat furatum esset hanc velillam rem, nisi illam restituerat: consequens autem est contra communem vsum. Sequela patet, quia non est maior ratio, quando persona incerta est quam cum est certa. In contrarium vero est usus Ecclesie ferendi hanc censuram ad hos fines, scilicet ut restituatur ablati, soluantur debita, reuelentur occulta, & similes qui temporales sunt.

Sappono primo non esse per se malum, neque extra Ecclesiasticam potestatem ferre hanc censuram. Non igitur eam ordinando aliquo modo ad prædictos fines. semper. Hoc certissimum est: nam si hoc esset vel per se. pro tempore. vobis ex com for. etiam extra Ecclesiasticam potestatem, esset in Ecclesia grauissimus quidam error in re ad mores pertinente: quod impossibile est. Deinde hoc colligitur ex Conc. Trid. ses. 25. c. 3. de Reform. vbi & refert hanc consuetudinem esse in Ecclesia ferendi excommunicationem monitionibus premisis ad Cun. quib. finem reuelationis (vt aiunt) aut pro derelictione seu subtra- circumscri- turibus: & eam consuetudinem supponit honestam, & iustum esse, sobrie tamen, & magna circum- spectione esse exercendam. Quapropter adhibitis quibusdam circumstantiis idem Concilium eam modatur. Prima est, ut à nomine prorsus præterquæ. Prima ab Episcopo tales excommunications decernantur. Existimo autem nomine Episcopi comprehendendi etiam Vicarium generalem Episcopi: nam quoties aliquid Episcopo conceditur, & non exprimitur, ut per se, & non per alium faciat, intelligitur etiam per Vicarium posse id efficere: ut in superioribus tacitum est, sic enim unum & idem censetur esse tribunal, eademque iurisdictione Vicarij, & Episcopi, iuxta c. 2. de consuetud. in 6. Imo existimo sub ea voce comprehendendos esse Abbates: vel alios prælatos ex- ptois,

Sect. I. Vtrum Iudices Eccles. possint pro caus. &c. 307

Secundum.
Iustos, qui Episcopalem habent iurisdictionem, ut in simili dictum est in superioribus, tractando de iurisdictione ad ferendam censuram. Solum ergo excluduntur inferiores iudices subordinati Episcopis, ut solent esse Visitatores, & aliqui Archipresbyteri, vel Archidiaconi, &c. Secunda conditio à Concilio posita est, ut ex re non vulgari, causaque diligenter, ac magna naturitate per Episcopum examinata, excommunicationis talis feratur: eius vero rei ac causa iudicium vult Concilium esse positum in conscientia, & prudenti arbitrio Episcopi. Tertia est, ut quando fieri potest executio realis aut personalis, à tali censura abstineatur. Sitamen facile locus esse non posse, tunc prmissus monitionibus, & durante consummatione ad talen excommunicationem procedatur. Hac Concilium ibi, quantum ad rem presentem spectat. Ex quibus plane colligitur habere quidem Ecclesiam hanc potestatem, & licite illa vi, si ministri eius prudentiam, & moderationem seruent.

Quarta causa.
Supradicta vero explicandum quæ sit legitima causa huius censura, quæ ve propria eius ratio, ut inde constet, quo modo temporalis causa possit esse finis eius. Dixerunt ergo aliqui Episcopos non posse ferre hanc excommunicationem, nisi supposita aliqua gravi culpa in eo, contra quem fertur. Unde aiunt, si ille securus est in conscientia non peccasse mortaliter ante illam excommunicationem latam, nimis non restituendo, aut non recelando secreto, securum etiam esse posse in conscientia, quod tam excommunicationem non incurrit. Quæ sententia fundari potest, quia supra diximus, ex communicatione ferri non posse, nisi propter mortale peccatum. Verutamen sano modo intelligenda efficacia est. Duobus enim modis intelligi potest, esse necessarium presupponi peccatum mortale (de hoc enim sermo est) ad huiusmodi excommunicationem. Primo, ut talis excommunicatione ab hominela, non possit alicuius incurri, nisi prius aliquid mortale peccatum committat, transgredientur Ecclesiasticum præceptum. Et in hoc sensu est res clara, & indubitate ex dicto principio supra posito. Secundo potest esse sensus, excommunicationem hanc non solum priusquam contrahatur, sed etiam prius quam fertur, etiam sub conditione, debere necessario supponere alicuius crimen, vel peccatum commissum in acceptance, vel retentione re alienæ vel in non manifestanda aliqua veritate, & excommunicationem ad hoc tantum posse ordinari immedie, ut fidelis a tali peccato cesseret, vel pro illo satisfaciat. Et fundatim esse potest, quia hæc excommunicatione ab homine est terminus fraternæ correctionis, iuxta illud Matt. 18. Si Ecclesiam non audierit: correctione autem fraterna supponitur proximo peccatum mortale, fratre loquendo de correctione, per quam fratrem lucratur, de qua est serm. Matth. 18. Et confirmari hoc potest ex e. Romana, de Sent. excomm. in 6. in versic. Cœant etiam ne tales sententia excommunicatione, siue specialiter, siue generaliter in aliquos profutur culpa, videlicet, si tale quid fecerint, vel etiam pro iam commissa sub hac forma, si de illa infra tale tempus non satisfecerint, nisi mora in exhibenda satisfactione, vel culpa, seu offensa præcesserit, &c. Ergo, non presupposita culpa, non potest Ecclesiasticus iudex ferre hanc censuram ad prædictum finem, seu, quod idem est sub conditione illius.

V.
Verutamen hæc sententia in hoc sensu explicata supponit excommunicationem hanc ut ad prædictum finem ordinetur, non posse ferri nisi per modum correctionis prioris delicti; videlicet prius commissi, quam Ecclesiasticus prælatus præceptu alicuius imposuerit. At hoc necessarium non est neque illa ratione fundatur. Nam, licet hæc censura utilis sit & efficax ad correctionem, non tamē est illa adaequatus finis eius, sed etiam potest ordinari ad quacun-

A que obligationem implēdam. Et hac ratione potest sub conditione imponi ante omnem transgressionem, sed ut transgressio non committatur, legi que obediatur. Atque hoc modo fertur communiter per leges canonicas, & ferri etiam potest per præceptum hominis: sic enim distinguitur excommunicatione pro futuris culpis, & pro præteritis cum aliquo respectu ad futurum; faciem iudices Ecclesiastici dum aliquem citant, excommunicant eum, si non cōpareat: ante quam censuram sub ea conditione latam nullū crimen supponitur. Si ergo in aliis rebus possint ita excommunicationem ferre: ergo & in præsenti materia idem poterunt ad prædictos fines, nullo etiam supposito crimen. Nisi fortasse quis dicat, non posse Ecclesiasticum iudicē in his rebus quidpiam præcipere, nisi supposita naturali obligatione illud ipsum faciendi, id est non posse excommunicare eum qui non restituunt, aut soluti debiti, nisi supponatur obligatio naturalis ex iustitia ad restituendum, & idem cum proportione de reuelatione secreti. Sed licet hoc daremus, non oportet supponi crimen commissum contra illam naturalem obligationem: quia fieri potest, ut nondum occurrerit occasio, vel tēpus, pro quo necessario est illa obligatio implenda ad culpam vitrandam: immo potest accidere ut terminus ille arbitrarius sit, & quod præcepto iudicis sub tali censura praefiniatur: ergo non necessario supponatur mora cum culpa ante tam excommunicationem sic latā, potest ad eum finem ferri, ut talis mora non committatur, vel si commissa fuerit, statim cœsura incurrit. Et deinde falsum assumitur: nam Prælatus Ecclesiasticus interdum potest obligare in ea materia, & ad eum auctum, vbi ex sola rei natura non oritur obligatio, ut in superioribus sepe tantum est. Ergo etiam in hac materia de qua agimus, poterit interdum ita obligare ad soluendum vel denunciandum, aut aliquid huiusmodi; etiam vbi ex sola rei natura non præcedit obligatio; quod in particuliari magis constabit ex sequentibus. Si autem hoc potest, etiam poterit pro materia grauitate adhibere hanc censuram, ut maiorem vim & efficaciam conferat suo præcepto, etiam nullum supponatur crimen. Quin potius, quando crimen supponitur contra naturalem legem, & ante Ecclesiæ præceptū per accidentem se habet ad excommunicationem, solumque est quasi occasio illius: quia excommunicatione fertur ab homine, per se non fertur ad puniendum delictum ante præceptum eius commissum, sed ad eundem illud & puniendum moram in illo, quia iam est contra præceptum ipsius iudicis ergo, per se loquendo, non est necessarium supponi crimen ad ferendam censuram.

Neque contra hæc procedunt motu alterius sententiae: iam enim ostensum est correctionem fraternalm non esse adiquatum finem excommunicationis. Et ideo ex verbis March. 18. nullum posse argumentum sumi. Cap. autem Romana, diminuit reseruatur: nam verba sequentia potius confirmant sententiam à nobis propositam, ita scilicet. Aut alia explicatur rationabilis (quam in ipsi sententiis exprimant) Causa textus G. Ro. subit. Si ergo alia rationabilis causa sufficit, etiam si mora, vel culpa non præcesserit, absolute & simpliciter loquendo, necessarium non est, ut culpa præcedat. Et ideo etiam Cœlicum Tridentinum illis vniuersalibus vocibus vñsum est, Ex re non vulgari, & causa diligenter examinata: Quocirca in illo textu, ut supra etiam attigi tractando de censuris in cōmuni, supponitur quidem Ecclesiastico prælatos, aut iudices habere potestatē ad ferendā censurā in huiusmodi causis seu rebus, etiam nulla supposita culpa, quod etiam aperte supponitur in cap. A nobis, i. de Sentent. excomm. Prescribitur autentiudi cibis modus quem tenere debent in vsu huius potestatis, nimis ut illa non vtantur, nisi vel grātias criminis, vel nimia in satisfaciendo mora, vel

*Refellit
quædam
causis.*

*Excom per
accidens sup
potius crimen
contra natu
ralem legem*

*Sola corre
ctio fraternal
non est ada
quatur finis
excomunic.*

*Causa textus G. Ro.
sana, do
Sent. excom. n.
in 6.
Cone. T. rid.*

*Ca. A nobis
primo de
Sent. excom.*

aliqua iusta causa eos prudenter inducat; & in hac iusta causa explicanda magna ex parte difficultas praesentis questionis sita est, an scilicet illa esse debeat causa spiritualis, vel temporalis sufficiat, de qua statim.

*6. Potes index
Ecc. val de
causis, & actionibus, que proxime ad temporales
fines ordinari videntur; vel aliquod malum commi-
tissimum emenderetur, vel ut malum quod committi,
& timeri potest, praeueniatur. Hoc satis probatum
est ex dictis, sed ad maiorem explicationem oportet
distingui inter valorem, & restringendum talis senten-
tia: nam, ut validam sit, & liget transgredorem,
sufficit quod praeceptum sit iustum, & de re adeo
grauis, ut eius transgressio & contumacia absque in-
tolerabili errore possit excommunicatione puniri;
quia, si hoc habeat, nihil substantiale deest, cum
supponatur potestas, & alioqui admonitio, que per
ipsum praeceptum sit, itatis ad contumaciam quam
excommunicatione intrinsecus postulat iuxta scriptum
tradita d. 4. de Censur. in commun. At restitudinem autem, seu legalem iustitiam seruandam in tali sen-
tentia ferenda, necessarium erit eam moderatione adhibere, easque circumstantias seruare, quas Con-
cilium Tridentinum supra, & Concilium Lugdunense in dicto ca. Romana, iudicauit.*

*7. Proxima ex-
communica-
tione causa
est contuma-
cia contra
Ecc. prae-
ceptum.*

Arque hinc sequitur proximam & immediatam causam huius censurae esse contumaciam contra obedientiam Ecclesiastici praecepti: ad hunc enim fertur, etiam in his causis, que temporales videntur, ut timore eius Ecclesiasticum praeceptum impleatur; unde quodam incurritur, ob contumaciam eius proxime incurrunt. Arque ita sit ut proxima eius causa semper spiritualis sit: nam obedientia Ecclesiastici praecepti spirituale bonum est, & maxime pertinet ad commune Ecclesiae bonum, & eiusdem rationis, & bonitatis est reprimere contumaciam contra Ecclesiae obedientiam. De ipso vero praecepto ultius superest inquirendum, an ut iustum sit, & per excom- municationem merito roborigem posse, oporteat ille etiam referri in spiritualem finem, vel tempora- lem commodum, vel publicum, aut priuatum aliqui- cuius personae sufficiat.

*Præceptum Eccles. non nisi ob spiritualem titulum
principi ferri posse. Conc. 2.*

D. Thom.

In quo puncto dicendum secundo est, Prælatum Ecclesiasticum non posse hoc præcipere nisi aliquo spirituale titulo, ita ut, licet res que præcipitur sit temporalis, & proxime ad tempora commodum ordinari videntur, tamē ratio (ut ita dicam) sub qua præcipitur, debeat esse spiritualis. Ita significat Diuinus Thomas 4. dist. 18. quest. 2. art. 1. questione 3. quanvis non loquatur de præcepto, sed de excom- municatione ipsa, quatenus proxime imponitur propero contumaciam reprimendam, vel obedientiam extorquendam. Et in eodem sensu dicunt omnes excommunicationem non ferri pro damno tem- porali, nisi quatenus ibi intercedit aliqua ratio spi- ritalis. Quod autem non solum in excommunicatione, sed etiam in præcepto ipso verum habet, probari potest, quia potest Ecclesiastica non cadit directe in hæc temporalia, sed in spiritualia, ratione quorum indirecte & quasi consecutione quadam extenditur ad temporalia; ergo idem est de hoc præcepto cum ab illa potestate procedat. Antecedens, & tota assertio certa sunt ex materia de fide, ubi de potestate Ecclesiae, & Summi Pontificis agitur; & ferè in terminis assertur ab Innocent. 3. in cap. Novit, de iudic. & ab Alexand. 3. in cap. Causam quæ inter. Qui filii sunt legitimi. Eamque rem late tractat Bernard. libr. 1. de Confid. ad Eugen. dicens, ad Summum Pontificem spectare crimina corrigerem, non de pos-

A sessionibus iudicare, quæ vere sunt verba Alex. 3. in citato loco. Et in materia de legibus latius hoc punctum tractauit.

Tandem confirmatur, & explicatur, nam duobus modis (iuxta superioris dicta) contingere potest iudicem Ecclesiasticum obligare ad hos actus. Primo in materia, in qua est naturalis & intrinseca obligatio talem actum faciendi, ut restituendi, vel soluendum debitum, &c. Et tunc manifestus est spiritualis titulus, scilicet ut subditus faciat quod in conscientia tenetur; & conlequeretur ut vel à culpa exeat, vel illam non commitat. Secundo potest præcipere in materia, quæ de se non obligat sine politio hominis præcepto, ut si prælates iudicet expedire ut à fidelibus aliqua communis contributio fiat, & id eo id præcipiat sub censura excommunicationis, ut tale præceptum recte feratur, necesse est ut finis illius contributionis sit aliquo modo spiritualis, ut verbi gratia pauperum subuentio: quoniam enim pauperum commodum temporale sit, subuentio tamen & cura illorum spirituale quid est: præserit cum corporalis etiam elemosyna, maxime cum communitati necessaria est, ad spiritualia damnata sit fere necessaria: & sub ea ratione maxime ad curam spiritualia pastoris pertinet. Idem erit si talis contributio sit moraliter necessaria, ad decentem cultum diuinum secundum Ecclesie ritum; vel etiam si sit necessaria ad aliquod bonum commune, quod ad vitanda spiritualia damna conferat. Quod enim in his, & similibus causis Prælatus Ecclesie, vel Episcopus vel summus Pontifex, respetive iuxta materię qualitatem, possit aliquid circa temporalia præcipere in ordine ad spiritualia, manifestum est ex illo principio, quod potestas spiritualis indirecte extenditur ad temporalia, quatenus ad spiritualia necessaria sunt, vel conferunt; unde sunt quasi accessoria, quæ consequuntur ad principale. Quod vero alia ratione & modo id præcipere non possit, constat ex opposito principio, quod potestas spiritualis directe non cadit in temporalia. Vnde non potest Episcopus verbi gratia, præcipere alii ut restituat alteri rem suam solum ob incommodum temporale quod alius patitur, illa carente, hoc enim spectat proprie ad potestatem ciuilem.

D Cuius rei indicium est, quod si talis persona in conscientia habet aliquam iustum excusationem ad non faciendam illam restitutionem; & alioqui est certum & evidens nullam spirituale rationem pertinentem ad Ecclesie forum in eo opere inteniri, non tenebitur in conscientia illi præcepto obedire, nec ligabitur censura, etiam illi adiuncta sit. Quoniam in hoc valde caendum est ne iniuria sit Ecclesiasticis prælati: nam quoties aliquid huiusmodi temporale præcipiunt, nisi manifeste constet oppositum, præsumendum est eos habere iustum aliquam causam ad suum forum pertinentem: quia semper ius superioris tanquam publicum preferendum est.

A tque hinc etiam magis constat, quod in superiore puncto dicebamus. Nam hæc præcepta, licet materialiter (ut sic dicam) temporalia sint, formaliter tamē sunt spiritualia: quare merito possunt prælati spiritualibus personis ea communire, non solum post eorum transgressionem, sed statim a principio, ut eorum transgressio magis caueatur: ergo interdum etiam poterunt iuste excommunicationem ferre in futuros transgressores. Nam, cum causa talis præcepti spiritualis sit, siveque ad bonum commune pertineat, facile potest esse tam grauis ut ad talem censuram dicto modo ferendam sufficiat. In quo etiam arbitrio ipsius Ecclesiastici iudicis standum est, quando oppositum non constiterit: ipse enim non solum est index, sed etiam est quasi spiritualis medicus, ad quem spectat non tantum expellere morbos iam contractos, sed etiam pre-
cauere

Sect. I. Vtrum pro causis temporalibus ferri possit.

309

cauere ne contrahantur, & ad vtrumque potest ex-
communicatio esse apta medicina, si prudenter ap-
plicetur.

*Proposita questionis & rationis dubitandi re-
solutio.*

AX dictis ergo satis constat proposita questionis resolutio: quamuis enim terminus ille in titulo questionis propositus scilicet *pro causa, seu in causis temporalibus, & qui nō est esse possit, tamen illo vten- do in communī sensu, qui est de materia talis censu- rae, & praecepti, non de ratione formalī sub qua, vel propter quam fertur, simpliciter dicendum est, pos- sit Ecclesiasticos iudices iuste & valide pro his cau- sis excommunicationem ferre, interdum respiciē- do ad crimina, offendit, vel scandala commissa, non praeceps, vt præterita sunt, sed ut aliquo modo tractum successivum habent, ut in futurum tollan- tur, vel reficiantur: interdum vero respiciendo so- lūm ad futura crimina ut euitentur; & ut Ecclesiasti- ca obedientia severius obseruentur. Quando au- tem feratur hoc vel illo modo, ex verbis ipsius senten- tiae seu præcepti facile intelligetur. Ratio item dubitandi in principio posita ex dictis etiam soluta est. Probat enim Ecclesiasticos iudices non versari circa has causas temporales temporaliter, sed spiri- tualiter, inde vero fit, ut pena seu medicina spiri- tuali vix possit.*

In confirmatione autem petitur speciale dubium, an huiusmodi excommunications, que ferri solēt in his causis temporalibus, ut restituatur ablatum, an veritas detegatur, &c. possint ferri solum genera- ratim & confuse contra personam que hoc detinet, aut nouit, & non reuelat, quoniam illa occulta est, aut etiam contra personam determinatam, ac no- minatim, quando persona cognita est: nam quod priori modo possit, manifestum est ex vnu, & quia tunc maxime locum habent omnia que diximus. Quod autem idem dicendum sit de posteriori modo, videtur probari a paritate rationis: nam etiam si causa veretur cum particulari persona, potest in- tercedere spiritualis titulus, sub quo licet Ecclesiasti- co iudicii huiusmodi causam assumere, & iudicium in illa usurpare, nimisrum, ut ille qui debitor est tali persona, a peccato exeat, aut alij similes.

Nihilominus dicendum est, regulariter ac mora- liter loquendo, hoc non licere; quanquam, si fiat, factum, tenet; & excommunicatio liget, si reuera sufficiens ratio, & spiritualis causa intercedat. Ex- pllicantur siugule partes, & in primis supponendum est sermonem esse, quando haec temporales inter personas seculares, que in his temporalibus non subiiciuntur directe potestat Ecclesiasticae tractā- tur: nam si negotium veretur inter personas Ecclesiasti- cas, & ea ratione ad forum Ecclesiasticum per- tineat, tunc clarum est posse indicem Ecclesiasticum ut gladio spirituali contra certam & determina- tam personam, etiam in causa, seu materia tempo- rali: nam hoc solo nomine, quo talia bona aliquo modo Ecclesiastica sūt, materia spiritualis efficitur. Item, quia cum supponatur talis causa pertinere ad forum Ecclesiasticum, necessario fit, ut licet in ea ut Ecclesiastica coactione, si opus fuerit: hec autem coactio maxime si spirituali gladio: imo frequenter non potest alio modo fieri. Hoc supposito probatur prior pars assertionis, quia si debitor in tali causa certus est, potest conueniri coram suo iudice, ad quem primario ac per se spectat cognitio cause temporalis: ergo non licet Ecclesiastico iudicii se intromit- tere, & per censuras procedere. Quod confirmat op- timè dictum Alexandri II. in allegato c. *Causam, quod agere de possessione rei temporalis inter cer- tas personas seculares non spectat ad Pontificem*

A sed ad Regem. Vnde in hoc cernitur aperta differē- tia, quando persona est certa, vel incerta, nam con- tra personam incertam & occulte detinentem bona, non potest secularis iudex procedere, ut perse- notum est: video, ut in illo criminē possit esse cor- rectio, necesse est ad potestatem Ecclesiasticam re- currere, quia spirituali gladio etiam personas per accidens occultas ferire potest, ut supra visum est. Et tunc optimè seruat quod Concilia statuunt, ut Iudex Ecclesiasticus in his causis per censuras non procedat, quamdiu alii temporalibus reme- diis possunt sufficierter terminari. At vero quando persona est certa, tunc coram iudice seculari potest conueniri, & ad illum per se spectat talis causa: qua- Bre non recte faciet Ecclesiasticus iudex, illum vñlur- pando.

Dixi autem regulariter hoc non licere; quia in- 14
terueniente causa rationabilis, erit hoc licitum. Erit
autem causa huiusmodi primo, si iudex secularis
nolit remedium adhibere, neque accusationem e-
ius, qui iniuriam passus est, suscipere, aut in causam
progredi. Tunc enim ad commune bonum spectat,
& ad pacem fidelium, ut ad Ecclesiasticum iudicem
possint habere recursum, salte et titulo, ut pecca-
ta publica corriganter iuxta textum in cap. *Mulieres*
2. de Iure iurandi. in cap. Qualiter de Iudicis. Neque
enim obstat quod tale peccatum sit iniuriosum ipsi
denuncianti: nam fortasse ideo Christus peculiari-
ter dixit, *Si peccaueris in te fratrem tuum, id est, contra te*
(vt multi exponunt) *ut intelligamus etiam in his*
peccatis habere locum processum, & terminum
fraterna correctionis. Hoc autem intelligendum
censeo, quando ipse index secularis cogi non potest
per alium superiore ciusdem fori; nam illi possit,
ad illum prius recurrentem est, propter rationes
*superius factas. Tunc ergo solum licitum est spiri-
tuali brachio causam assumere, quando se-
culare non vult, vel certe non potest suo munere
fungi. Imo etiam tunc prius debet secularis iudex
moneri vel etiam per censuras compelli, ut suo
munere vñluratur. Quod si hoc non sufficiat, tunc po-
terit Ecclesiasticus iudex causam suscipere.*

Alia causa erit, si persona tantæ est dignitatis ut non habeat superiore in temporalibus, nec velit arbitrorum iudicio rem committere, tunc enim po- test spiritualis potestas per censuras cogere ad ser- vandam iustitiam, vel si restit dubia, ad standum a- liquorum iudiciorum. Hoc aperte docet Innocentius Tertiuss in dicto cap. *Noxit. Et constat ita esse C. Novit.* Et *tria-*
tum perpetua Ecclesiæ consuetudine, ut late refert
Bellarci, com. i. libr. 5. de Roman. Pontif. capit. 6. Bellarci.
7. & 8.

Et ratio est, quia tunc non usurpatur tempore- 15
lū iudicium, cum nullus sit ad quem spectat: & alioqui
ad Ecclesiæ pacem, & consequenter ad commune
bonum spirituale hoc pertineat. Hinc vterius se-
qui videtur, quod licet persona sit certa, si tamē ita
lateat, vel absens sit, ut secularis potestas nec capere
illam possit, nec remedium aliud adhibere: tunc
etiam possit potestas Ecclesiastica per censuras ab-
sentem compellere, ut à talis criminē exeat, & con-
sequenter ut parti lassæ satisfaciat Maxime quando
delictum est ita publicum, ut nulla tergiueratione
celari possit. In his ergo, & similibus casibus potest
Iudex Ecclesiasticus suam autoritatē interpone-
re, quāquam in ea re magna prudentia, & mōderati-
o hec esset, ne aliquid vel præter consuetudi-
nem Ecclesiasticam, vel præter sacros canones
fiat.

Denique in ultima parte addidi, licet interdum 17
Iudex Ecclesiasticus imprudenter faciat, scilicet intro-
mitendo, si tamē vera causa spiritualis subsistat, *Posterior af-*
& illam se intendere dicat; nihilominus censuram *ferentia pare-*
quāquam forte iniustum ob inuersum ordinem, va-
lidam *probatur.*

*Probatur af-
fatio quod
primita par-
tum.*

C. Causa

Iudicium esse. Quod sume ex dicto cap. *Nouit*, ubi diciatur, possit Prælatum Ecclesiasticum quilibet peccata corriger: ergo constet de offensione facta, & de mora satisfaciendi: etiam si persona sit certa, subest vera causa spiritualis, quam potestas spiritualis curare potest: ergo si reuera hoc titulo id iudicium usurpet, timenda erit illa censura ut valida. Patet consequentia, quia illa censura non continet intolerabilem errorem, neque iniuriam contra iustitiam communiatuam respectu partis, contra quam fertur: neque etiam est ab usurpata iurisdictione, quia talis causa reuera subest iurisdictioni Ecclesiasticae; quamquam absque necessitate non deberet per illam agi, sed per inferiore magis proportionatam: hic tamē defensus non est substantialis, neque inuenio decretum aliquod illam censuram irritans, & ideo ut validam timendam esse censeo.

SECTIO III.

Virum excommunicatio latu ad finem soluendi debitum, vel restituendi alienum, semper liget.

Qui à peccato excusat, excusat eam ab excōmmunicatio-

Couarrui-

Soto.

Regulando-

tanda.

Quibus casis po- tis & praecēptū resili- zuendit tali tempore pro- rogari, aut suspen-

SOpponenda in primis sunt regulæ generales in superioribus tradita, videlicet, quoties aliquis excusat à peccato mortali, excusat etiā ab excommunicatione præfertim in foro cōscientiæ. De quo principio multa supra diximus, & videlicet potest Couarruius dicto cap. *Alma*. i. par. § 9. & *Soto* dist. 22. quæst. 1. ar. 2. qui recte inserit, si quis rem alterius clam accepit nō animo accipiendo alienum, sed recuperandi eandem rem, vel aliam similem, aut equivalentem suam, aut fibi debitam ab altero postea, a quo non poterat altera via eam recuperare, tunc eum non ligari excommunicatione, licet eam non manifester, nec reddat: quia in eo non peccat, ut recte etiam *Glossa* notauit in c. i. *Ius gentium*, verbo, *Sed cum*, dist. 1. Vnde præceptum illud in falsa præsumptione fundatur, seu (quod idem est) contra iniuste retinentes talia bona fertur: nec alia esse debet iusta intentio ferentis, & ideo non obligat in eo casu, quia ille non retinet iniuste. Item ex eodem principio sequitur, quoties interuenit ignoratia inuincibilis præcepti Superioris sub tali censura ipso facto incurrit, si postalem terminum non hat solutio: illam excusat ne hæc censura incurrit, quia excusat culpa, vel contumacia. Quod intelligendum est iuxta Superioris tradita de censuris in communione. Item est aliud principium, quoties præceptum Superioris latum sub hac conditione intra certum terminum implenda, ante lapsum terminum suspeditur, vel protrahitur, aut quacunque ratione eius obligatio cessat, non incurri censuram, etiam post elapsum terminum nō fiat solutio. Ratio est, quia tunc cessat contumacia: hæc enim esse non potuit ante impletum terminum, quia nondum virgabat præceptum, neq; etiam illo termino impleto; quia iam cessavit, vel suspensum est præceptū, vt suppono; ergo. Sunt autem multa causa, ob quas tale præceptū cessare, suspendi, aut prorogari potest, videlicet directa voluntas ipsius Iudicis, qui illam tulit: nam ab illa maxime pender. Item mors, vel animus, aut suspensio iurisdictionis eiusdem. Indicis, iuxta Superioris tradita disput. 2. fecit. 3. Item voluntas eiusdem partis, ad cuius instantiam censura lata est, iuxta dicta in eadē lectio: 3. Item est aliud principium, si quis ob impotentiam non solvit, quod illi præceptum est, etiam si præfixus terminus elabatur, non incurrire censuram, quod fudatur in prima regula posita: nā talis impotentia excusat à culpa.

Dubium primum de restitutione grauis documenti per parvas solutiones.

Circa hæc vero, quæ generalia sunt, occurruntes nonnulla particularia dubia, quæ maxime solent in praxi versari. Primum est de his excommunicationibus, quæ ferri solent, ut restituatur damnum alieni factum in vinea, vel alia simili: quod damnum licet totum simul sit graue, tamen factum est a multis, quorum unusquisque in parua materia, & ad peccatum mortale insufficiente deliquerit an scilicet talis excommunicatione obliger singulos. Et est ratio dubitadi: quia nullus illorum tenetur sub mortali ad restituendum: ergo nullus ligatur excommunicatione, cum hæc locum non habet nisi supposita culpa mortali. In contrarium vero est, quia si nemo in particulari ligatur, vana est talis excommunicatione, cum tota communione ut sic ligari non possit: nullumque habebit effectum, cum restitutio facienda non sit nisi per actiones singulorum: singuli autem ex vitali censura ad restituendum non coguntur. In hoc quidam simpliciter negant talen excommunicationem posse ligare singulos, & con sequenter etiam negant illam esse materiam excommunicationis maioris ferendæ: quia ibi licet interueniat damnum temporale graue, non tamen spirituale: temporalia autem incommoda secundum se non sunt materia excommunicationis: nec necesse est, ut omnibus his documentis possit per excommunicationem subveniri. Hæc opinio sumi videtur ex *Nauarro* in *Summa*, cap. 17. numero 136, quatenus dicere eos, qui sic accipiendo mortaliter non peccarunt, *Couarruius* non teneri ad restituendum: & ex *Couarruius* in c. *P. Nau.* *Alma*, part. i. §. 8. numero 2. illatione 4. At enim excommunications generatis latas contra eos, qui furunt commiserunt, non ligare eos, qui furando solum venialiter peccarunt: Quodnon videtur posse intelligi solita ratione peccati commissi ut sic, quia excommunicatione nunquam fertur præcisamente illius: ergo intelligendum est, etiam in ordine ad restituendum. Et eidem sentit *Petrus Nauarri* in 3. de *Restitu.* cap. i. dub. 5. n. 49. & sequentib. & dub. 8. per totum. Contraria vero sententia est communiter recepta. Sumitur ex *Maiore* in 4. dist. 15. q. 25. & *Medina* 26. & *Medina C. de Restitu.* q. 8. & 10. quos referit, & *Couarruius* sequitur *Couarruius* i. i. *Variar.* cap. 3. n. 12. Ide tenet *Soto* in 4. dist. 22. quæst. 1. ar. 2. & lib. 4. de *Iustit.* qu. 7. art. 3.

In hac re vnum est certum ex dictis, videlicet si quis furatus est rem leuem, vel damnum leue incutit, non tenetur sub peccato mortali ad restituendum, saltem post latam excommunicationem, non posse tali censura ligari. Hoc supponunt omnes dicti *Petrus Nauarri* authores, & patet ex supra dictis. Deinde est mihi non certum, posse fieri ut aliquis non peccauerit mortali, accipiendo ob materia leuitatem, & tamen postea restituere tenetur. Idem est, quando damnum inferitur a multis, qui per se, ac signatim sine scientia aliorum, aut grauis documenti, parvam materiali furantur: accipiendo enim non peccant mortaliter, postea vero de graui damno certi effecti restituere tenentur sub mortali, quia licet quantitas ab unoquoque accepta per se se considerata parva sit, tamen per pars grauis documenti, quod alia via reparari non potest, grauis materia mortaliter censetur. Sicut si à principio omnes illi, qui parva damage intulerint, presciulissent aliorum concursum, & graue

Sect. II. An lata ad finem soluendi debitum semper, &c. 311

grauie damnum inde euenturum, grauiter peccati singuli vel minimum quid accipiendo, vel si ex conuentione id facerent: quia quantum spectat ad materiam gravitatem, moraliter perinde est quod multi simili ex certa scientia, vel quod ex conuentione damnum inferant: solumque erit diuersitas in causalitate vnius circa actionem alterius. Quando ergo

A in iustitia precepti Superioris, illi parendum sit: & ailioqui excommunicatione incurrit propter ratione m sepe dictam, quod in huiusmodi dubiis Superioris authoritas preferenda est: nam ad illam spectat in simili dubio discernere, an materia sit gravis, necne; & an intercedat sufficiens ratio iustitiae, quae grauiter ad restituendum obliget.

B Alius modus est rarius, & difficilior; quia in eo præceptum humanum supponitur esse primæ ratio modus, quod talis obligationis sub mortali. Et tunc quidem ne-præceptum cesse est, vt præceptum Prelati Ecclesiastici non inducatur in sola ratione iustitiae commutativa, ad quem spectat obligatio restituendi: nam hoc modo difficultas proposita plane videatur ostendere, si ipsa iustitia per se non inducit grauem obligationem ad restituendum, nec Superiorum Ecclesiasticum posse intra latitudinem huius virtutis eam obligationem adiungere: quia materia non est capax illius: oportet ergo, vt peculiarem obligationem obediencia addat. Ut vero hanc possit iuste impone, necesse est, vt intercedat aliqua spiritualis ratio, quæ per se respiciat spiritualis potestas: quæque adeo grauis sit, vt ad inducendam grauem obligationem sufficiat. Huiusmodi autem erit, si v.g. iudicet ad communem pacem, & ad vita multa peccata expedit, vt tale graue damnum illo modo reparetur: vel si censeat non solum ad reparandum damnum temporale talis persona sic laesa, sed etiam ad spirituale vitandum, eam restitucionem fore necessariam, vel aliquid simile. Et tunc præceptum erit iustum, & inducens obligationem restituendi. Quocirca cum hoc præceptum variis modis & multis titulis posse esse iustum, moraliter loquendo, semper obligat, & consequenter censura scilicet via lida est.

Alia dubitatio de quibusdam excommunicationibus Camera apostolica.

C A Ltera dubitatio est circa aliam excusationem de impotenti soluendi: originis ex quodam casu pratico de excommunicationibus, quæ ferri soleni per Cameram Apostolicam Auditorem aduersus eos qui in forma Camera, vt aiunt, obligantur Romam ad absolvendam penitentiam, vel aliud debitorum infra certum terminum, sed certis temporibus sub pena excommunicationis ipso facto incurrienda. Hi enim debitores elapsi termino censentur excommunicationem incurrire, & statim declarantur, nulla habita consideratione ac potuerint statuto tempore soluere, necne: ergo propter impotentiam non excusantur ab huiusmodi excommunicatione contrahenda. Respondeo, hic nos non explicare quid de facto sit, aut in exteriori foro possit fieri, sed quid uis habeat in foro interiori, & conscientie. Loquendo ergo in conscientia, propria regula adeo vera est, vt in eo casu non possit desistere.

E Nam quacunque forma aliquis obligetur vel constituantur debitor, & se submittant pœna excommunicationis ipso facto incurrienda, si infra talen-
tem minum non soluerit, tempore subintelligenda est conditio, si eo tempore sit soluendo, vel quod idem est si voluntarie omiserit solutionem: nam propter factum, vel non factum in voluntariis nemo potest excommunicationem incurrire: quia in eo, quod in voluntariis est, nemo est contumax; & ideo non potest illud esse legitima causa excommunicationis. At vero, qui non est potens ad soluendum eo tempore, pro quo tenetur, in voluntarie omittit solutionem: ergo vt talis obligatio iusta sit, & excommunicatione valeat, necesse est prædictam conditionem subintelligi.

D Vt autem ius hoc ad factum illud applicetur, advertendum est primo, duobus modis posse aliquem obligari in forma Camera: primo, personaliter per

proprium

In predicto
materia reu-
lata excom-
municatio-

opinio af-
firmans.

Refellitur
fundamen-
tum politi-
cianum.

Primu-
m modus
indico sa-
cra.

tur informa proprium consensum immediatum : secundo, per *Comit., po-* procuratorem, atque adeo per alterius voluntatem *z illa que* & non per propriam nisi remote , quatenus alteri *alia monitio* concessit facultatem le obligandi. Quando obligatio- *re excommunicatio-* ne fit prior modo, non est magna difficultas, quia *nicationem* iam satis constat debitori ne obligatione alium *incurrire, &* sub tali onere, & pena, & per ipsammet obligatio- *declarari.* *mentem tanquam per legem, quasi continue admoni-*

etur, ut adueniente termino, seu infra mensem post designatum terminum , vt praxis interpretata est, *debitum soluat. Et ideo in toto rigore iuris potest ipso facto contrahere censuram, si statuto tempore non soluat, cum possit: nam ibi omnia concurrunt,* quae ad contumaciam , & ad iustam censuram ne- *cessaria sunt. Quapropter in rigore iuris statim potest ille excommunicatus declarari, etiam si sit absens: quia satis ex ipsa obligatione, & non solutione probata , constat in foro exteriori illum incurrisse excommunicationem. Et quamvis re ipsa possit interuenire excusatio, vel impotencia ad soluendum, vel quia per ipsum non stetit: vt si literas iam misit, vel procuratorem admonuit, & casu, vel alterius incuria accidit; vt effectus impeditur (in his enim casibus , & similibus sine dubio non contrahitur excommunicatione) nihilominus quia in foro exteriori constat de omissione solutionis contra talem obligationem: & alioquin ad ipsum reum pertinet exculpationem, si quare habet, afferre, & probare, & cito censetur sufficienter, si Romæ coram quolibet procuratore citetur (sub hac enim conditione fit illa obligatio) ideo elapo terminio solutionis, & citationis, iuste potest in foro exteriori declarari. Et ipse tenebitur in eodem foro abstinerere a tempore presumpta contumacia, nisi rigor hic alia via temperetur, vt statim dicemus. Quin potius si cum hoc rigore procedat lata excommunicatione, quamvis à principio non statim declaretur talis debitor excommunicatus, sed postea quando illi potest talis excommunicatione denunciari; nihilominus declaratio, & censura quasi retrotrahitur, id est, non solum declaratur ille excommunicatus ab eo tempore , quo fit declaratio, sed etiam ab eo, ex quo fuit in mora soluendi : quia reuera ex tunc excommunicationem contraxit.*

Quid se obligatur per procuratorem. Secus vero est , quando aliquis solum per procuratorem pensioni consensit, aut debitum contraxit sub praedicta obligatione in forma Cameræ: tunc enim donec literæ , quibus penso fuit instituta, vel obligationis, & debiti ipsius debitori intimirantur, non potest in conscientia excommunicationem incurrire, neque etiam in foro exteriori, & iuxta communem proximi ille pro excommunicato non habebitur, donec de notificatione literarum sufficienter constet. Et ratio est, quia consensus per solum procuratorem non sufficit , vt ipsi debitori censa- tur sufficiens monitio facta, cum haec fieri debeat in propria persona, per se loquendo, vt supra ostensum est. Et ideo etiam non sufficit ad contumaciam, quia nemo potest esse contumax, nisi prius fuerit monitus, vt supra etiam diximus. Propter quod etiam dictum est, cum, qui omnino ignorat iniurabiliter excommunicationem, & admonitionem eius, non posse illam incurrire. Ita vero est in praesenti casu: nam ille, qui per alium tantum obligatur, per se, & ex vi illius obligationis ignorat censuram, & obligationem sub commutatione illius: & ideo ille consensus per se non sufficit ad excommunicationem incurrandam. Atque in hunc modum hunc casum definitum fere omnes autores, qui illum attingunt Nauarri cap. 23. num. 104. & cap. 27. numero 274. citans Cassiodorum super reg. Cancell. titul. de pensionib. decif. 2. & tit. de Rescript. decif. 12. Couarruias cap. Alma, part. 1. §. 10. numero 7. Gigas de Pensionibus, question. 77. nume. 20. & questione 84. numero 2. citantur etiam Antonius Massa ibid, de

A Obligat, in forma Cameræ, pag. 136. & Mandoſai *Mandib.* regul. Cancellar. reg. 27. questione 7. numer. 4. Qui licet simpliciter dicant in his casibus incurri excom- municationem, statim ac debitor est in mora solue- di post sufficientem consensum, vel notificationem literarum: non tamen dicunt, eum non posse excu- fari in conscientia propter impotentiam, led potius in hoc supponunt generalem doctrinam. Respectu vero exterioris fori portebit huiusmodi impoten- tiam sufficienter ostendit; qua offensa coram com- petente iudice , vel absoluendus ille erit in eodem foro, vel certe declarandum, quod is excommuni- cationem non incurrit, iuxta variis intellectus c. Odo ardus, de Solit.

B Atque ob hanc rem addendum vltius est, quā- uis id, quod in priori membro præcedentis distinc- tionis diximus, verum sit de possibili (vt si dicam) & de toto rigore, ad hunc leniendum, & tollendum periculum quod fieri possit , ne aliquis sine culpa pro excommunicato habeatur, vsu, & praxi intro- ductum esse, vt elapo terminio ad pensionem, vel debitum soluendum designato in prædicta obliga- tionis in forma Cameræ , excommunicatio non censeatur incursa , donec creditor declare se velle vt illam incurrit; quod si priusquam id declaret, vel ipse, vel debitor moriat, vel soluatur penso, vel fiat concordia, nunquam incurrit. Atque ita ha- bere stilum Curia refert ex Cassiodoro Nauarri *Nau.* dicto cap. 23. num. 104. Ad quod faciunt multa, quæ C in simili tractat Gigas dicta quæst. 77. quamvis pse *Gigas.* in contrarium parem propendeat. Illa autem voluntas partis non satis est, vt sit priuata, sed per sentientiam Cameræ debet esse intimata debitori, ut excommunicationem incurrit, vt significat Cassiodorus supra ex eodem vnu, & ita Curia. Estque valde consentaneum rationis, vt & voluntas creditoris expectetur: quia cum in eius favorem latuit excommunicatione, donec ipse cum eo rigore exigat, aut petat debitum, ceteretur dilationem permittere, nec iudex intendit nisi iuxta illius exigentiam , & voluntatem excommunicationem ferre. Etracionabile etiam est, vt hæc voluntas creditoris intimetur debitori iuridice, & solenni notificatione, atque adeo pereiusdem iudicis sententiam. Tunc autem si creditori constituerit, debitorum est impotentiam ad soluendum , non poterit iuste velle, ut alius excommunicationem incurrit. Neque etiam si id ve- lit, in conscientia factum tenet.

D Adit vero Nauarri supra in eo easu , excom- *Nauarri.* municationem retrotrahi , id est, etiam si creditor post mensem, vel annum declaret se velle, vt debitor non soluens excommunicatus sit, illum haben- dum esse pro excommunicato à priori termino elapo, supposito quod personaliter consenserit penso ni ita enim loquitur.)Hoc autem non existimo verum, quia est nimis rigor, & repugnat natura excommunicationis, & non satis fundatus. Autem excommunicatione fuit vere, & in re ipsa contracta ab initio, vel non. Primum dici non potest, quia supponimus creditorem prius non declarasse voluntatem suam , & abique hac declaratione non incurri excommunicationem illam : quia ante illam declara- rationem alter non censerit esse contumax. Si vero ab initio non fuit contracta excommunicatione: ergo declaratio postea facta non potest retrotrahi vtque ad illum terminum. Pater consequenter, quia decla- *Quadam* raret rem falsam , scilicet fuisse excommunicatum ab eo tempore, in quo vere non fuit. Dicunt aliqui, *euasij rufi-* etiam si ille non fuerit vere excommunicatus ab eo termino, in foro tamen exteriori haberet excom- municationem ab illo termino , ex quadam presump- tione, & fictione iuris. Verumtamen vt proben- taut Couarruias in cap. Alma, part. 1. §. 10. numero 6 in his spiritualibus peccatis est locus fictionis iuris *Couarrui-* sed veritas semper attendenda est: quod maxime locum

Nauarri.

Couarruias.

Gigas.

Massa.

locum habet in foro conscientia: nam pro eo tempore, pro quo quispiam contumax non fuit, nullo modo potest pro excommunicato haberis, neque ipse in conscientia tenetur ad aliquem excommunicationis effectum. Idem autem verum esse censetur quod forum externum: nam in casu, de quo agimus, quillo tempore celebraverit, non propterea iudicabitur irregularis, aut beneficiis priuabitur etiam in foro exteriori: sed etiam talis pena iniqua, cum pro illo tempore non fuerit contumax Ecclisia, neque fuerit transgressus praeceps Camerarij, quandoquidem illud dedit quasi pendens ex voluntate creditoris, & sub conditione, Si ille vellet. Propter quod, si plures sint fideiussores, & creditor vnum excipiat, eumque admoneat se nolle ipsum comprehendere, quamvis literae generaliter promulgantur; ille non incurrit censuram, neque in foro interiori, neque in exteriori, si in illo sufficienter ostendat declarationem voluntatis sui creditoris. Hac autem de foro exteriori ita intelligenda sunt, vt tamen propter vitandum scadulum debeat quis sepe ab exterioribus actionibus abstinere in publico, quando de exceptione, vel alia simili excusatione non conflat.

¹² Ultimo est circa hunc casum aduertendum, iuxta commune ius ca: Odoardus, de Solut. Solere Clericum beneficiatum alieno are grauatum, qui satisfacere non potest, vt molestatum creditorum euitat, ab Ordinario suo petere, vt a signata fibi congruente sustentatione, reliquos fructus ad debita suo ordini soluenda applicet, donec plene satisfaciat; debitoresque inhibeat, ne amplius ipsum ve-

Dificultas
tuta bene
renunciatio
nem.

Difficultas
opposita di
finitione de
impotentiis.

Hoc
difficultas
opposita di
finitione de
impotentiis.

Huic ergo communia iuri, & fauori renuncianti debitores, qui in foro Cameræ obligantur: ideoque illo vti non possunt, vt praedictam censuram effugiant. Ex quo fieri videtur, hunc debitorum non effugere praedictam censuram, etiam si quantum in se est, faciat ut soluat, si non integre soluit. Quid enim amplius facere potest, moraliter loquendo, quam renunciare omnibus fructibus, & sola congrua sustentatione esse contentum. Adeo enim intrinseca, & naturalis est reseruatio congrua sustentationis, vt nemo possit propter illam iuste vexari: & propterea ius illud cap. Odoardus, non tam videatur positionem, quam conseruatio, & defensio naturalis iuris. Si ergo huic etiam iuri in praedicta obligatione renunciatur, signum est non excusari quemquam ab hac censura propter impotentiam soluendi.

Hæc difficultas videtur potius probare renunciationem illam inualidam esse: nam conditio illa adeo est rigida: vt præter modum, & obligationem humanam esse videatur. Quia vero consuetudinem illam improbare non possumus, addimus distinguendum esse de impotentiâ simpliciter, & de impotentiâ morali soluendi: nam impotentiâ simpliciter sine dubio semper excusat à culpa non obstante quacunque obligatione, & consequenter etiam à censura, vt euidenter probant superius dicta. At vero impotentiâ moralis, licet per se suspendat, aut etiam tollat obligationem naturalē restituendū; iuxta communem doctrinam de restitutione 2. 2. qu. 62. art. vlt. tamen si intercedat renunciatione proprium consensu, quo quis se obligat ad soluendum non obstante tali impotentiâ morali, fieri posse videtur, vt iam tunc illa impotentiâ non excusat à culpa in non soluendo, & consequenter ne à censura: nam illa impotentiâ non includit absolutam potestatem, sed adiungit difficultatem moralē, ad quam superandam, & vincendam, potest aliquis proprio consensu obligari. Sed, vt hoc tolerabilius fiat, adiungere oportet, in hac impotentiâ morali posse esse gradus, quia in congrua sustentatione in diminutione status, & egestate, in qua quis constituitur, si plene soluat, potest esse latitudo, Po-

Fr. Suarez tom. 5.

A terit ergo quis obligari ad omnia illa, quæ non affectunt, vel grauem infamiam, aut indecentiam statutus, vel aliud simile documentum, etiam si cum humi

¹⁴
Quale re
medium
potest huic
renuncia
tioni adbi
beri.

Ob hanc ergo causam potest iustificari renunciatione illius iuri cap. Odoardus, nam a signatio cōgrua sustentationis ordinario modo facta solet esse nimis ampla, & retento fere integro statu, &c. Crediderim tamen, quamvis post obligationem in forma Cameræ non possit Ordinarius vti illo iure, ipsum tamen Auditorem Cameræ si ad eum accedatur, vt accedi debet, posse & debere tali debitori cōgrua sustentationem assignare, magis fortasse limitatam, sufficientem tamen ad decentiam status clericalis, & talis beneficij, vel dignitatis, quia hoc tam intrinsecam habet honestatem, vt nemo possit illa priuari. Maxime, quia cum non solum respiciat personam sed dignitatem ipsam, & ordinis clericalis decentiam, nemo potest illi renunciare. Ad vitandas autem humi maledictias solent hi debitores imprimare Pontificium diploma, vt coram suis ordinariis vti possint fauore capituli, Odoardus, prout de iure possunt. Tamen ut hac rescripta sint utilia, adsertere debent, vt in eis ponatur clausula, Non obstante quacunque obligatione in forma Cameræ: quia alias per talem concessionem non impeditur facultas Auditoris Cameræ iuxta concessiones plurium Pontificum, quas asserunt qui de hac re, & de rebus curia Romana scribunt. Sed de hoc casu haec sufficiant, quia hic adiungenda censuimus propter frequentem eius necessitatem, & usum.

Duo notanda circa tactam difficultatem de impo
tentia ad soluendum.

¹⁵ A Nequam tamen hinc discedamus, circa hanc exculcationem impotentie duo breviter adiungere oportet. Vnum est, quando excommunicatione fertur, vt solitus sit ad certum tempus, si illo tempore quis sit impotens, excusari quidem tunc à culpa, & consequenter ab excommunicatione, non tamen propterea præcepti, & excommunicationis vim prorsus extinguit, sed perseverare potius, & obligare ad soluendum, cum primum quis possit. Vn-

^{Qui statuto}
^{tempore est}
non restituat, vel non soluat, excommunicationem impotens
incurret. Ita colligitur ex dicto cap. Odoardus, de Soluendo si posse a statu.

Et ratio est clara, quia, vt in superioribus ta
ctum est, ille terminus qui designatur, non est ad finem niendam obligationem, sed ad differendam execu
tionem eius usque ad illum, & non ultra: & ideo si in illo termino non satistis obligationi, siue ex im
potentia siue ex quaunque alia causa, non propterea extinguitur obligatio, sed potius semper obligat
ne differatur solutio, si fieri possit. Est enim iam tunc quasi præceptum negatiuum: non differendi amplius solutionem, cuius natura est ut pro semper obligeat.

¹⁶ Alterum notandum est, de impotentia quæ non casu accedit, sed voluntarie, & ex malitia, vel ex negligencia incurritur, vel potius assumitur. Illa enim non videtur culpam, & consequenter, nec excommunicationem excusare. Ut, verbi gratia, habet quis dictam obligationem in forma Cameræ ad soluendum pensionem intra mensem, & nunc in principio mensis est, potens ad soluendum, nihil tamen curans de solutione pensionis omnia expendit, & ita sit impotens ad soluendum. Dico igitur hunc non excusari, quoniam si, præscripto termino elapsa, peccata pensionem non soluat, excommunicationem incurrit. Ratio à priori est, quia ille rebera agit contra præceptum, & consequenter est contumax: sicut etiam agit contra præceptum de recitando officio, qui se reddit impotentem ad reci-

D d tandem:

^{Non excusas}
^{ab excomm.}
^{imp exma}
^{litia aut ne}
^{gligentia or}
^{ta.}

314 Disp. XX. De excommun. ab homine in particulari.

tandum. Item quia alias, qui malitiose omnia exp̄deret, & donaret, posset hac via euadere vim excommunicationis, quod nemo prudens dicet. Si autem malitia non excusat; neque etiam grauis negligētia cum sufficienti prævisione futuræ impotentia, & consequenter cum prævisione moralis periculi non implendi quod sub excommunicatione præceptum est, excusat.

¹⁷ Recolendum est autem in huiusmodi casibus, aliud esse tempus in quo delinquitur coram Deo, aliud vero in quo excommunicatione incurrit. Delinquit enim aliquis eo tempore quo sit impotens solendum intra præfixum terminum, non incurrit autem excommunicationem, donec re ipsa talis terminus finitur non impleta obligatione: quia censura non contrahitur, donec omissione præcepti exterioris consummata sit, ut supra dictum est. Quamvis autem causa omissionis prius posita fuerit: & id eo delictum tunc maxime fuerit commissum tam eniā omissione re ipsa consummata non fuit usque ad præfixum terminum, & ideo usque ad illum non incurrit excommunicatione: à qua non potest tunc impotenta excusare: quia, cum haec fuerit voluntaria, non facit omissionem in involuntariam: sed relinquit illam peccaminofam, & contumaciam ex vi prioris cause, etiam si fortasse iam tunc displiceat, quod non satis est ad impediendam excommunicationem. Nisi fortasse interueniat eiusdem iudicis autoritas, qui sicut potest, & debet absoluere eum, qui à contumacia recedit, etiam si prius deliquerit, ita etiam si congruo tempore ad eum sit recursus, & impotenta sufficienter proponatur, & probetur, offerendo satisfactionem, vel cautionem possibilem, potest & debet suspendere excommunicationis censuram, etiam si illa impotenta ex iniqua causa manauerit. Pro qua iniquitate, & inchoata contumacia (ut sic dicam) poterit iudex convenienter potestientiam iniungere, non poterit tamen iuste subtractionem censuræ contrahendæ denegare, sicut non potest negare absolitionem censuræ iam contractæ digne petenti: est enim eadem ratio.

SECTIO III.

Vtrum excommunicatione lata ad finem reuelandi secretum, denunciandi crimen occultum, vel prodendi scripturam semper liget.

Ratio dubi-
candi.

Ratio dubitandi est, quia s̄pē in causis propter quas feruntur hæxcommunicationes, nulla interuenit culpa, neque alia spiritualis causa, propter quā talis excommunicatione feratur: ergo illæ non ligant. Consequentia pater ex dictis sect. 1. & antecedens probatur, quia cogitur quandoque quis scripturam prodere, quam iuste apud se retinet, eo quod sua sit: solumque petitur, quia potest alij prodesset ad causam, vel ius temporale ostendit: dum, quod intendit: ibi ergo nulla est culpa, nihilque spirituale, sed mere temporalis utilitas. In contrarium vero est communis usus Ecclesiasticorum iudicium.

Regula ad cognoscendum quando excommunicatione ad hunc finem lata valida sit.

^{2.} **Q**uibus casu. **I**n hacre supponendum est has excommunicationes, neque iustas, neque validas esse posse, neque etiam in particulari obligare, nisi altera è duabus causis s̄pē numeratis intercedat, scilicet, aut correctione à peccato commisso aut executio præcepti obligantis, & consequenter præventione peccati.

A tum committatur: hi enim sunt fines adeo intrinseci excommunicationis, quæ spiritualis & medicinalis pena est, ut sine illis subfistere non possit. Ex quo principio tres regulæ colliguntur ^{Serundat} conferentes doctrinæ superius traditæ, quæ per eas ad presentem casum sufficienter applicatur. Prima est, quoties excommunicatione fertur ad hunc finem manifestanda veritatem, vel prodendi scripturam, in eo casu, in quo ante talem excommunicationem latam quis tenebatur, vel iure naturæ, vel alio quoque ad illam veritatem, vel scripturam prodendam, talis excommunicatione ligat. Hæc regula facile patet ex dictis, quia tunc iam agitur de correctione fratris, qui dum obligationem non implet, quam tenetur, peccat, & in materia graui, ut supponimus: & ideo per secretam, vel publicam monitionem merito corripitur ut à peccato recedat. Quod finit, iuste etiam per excommunicationem compellitur. Exempla sunt. Primum, si quis propter communione bonum teneatur occultum hæreticum, aut seditionis, vel alium similem Reipublica hostem superiori denunciare, iam tunc si aliquid huiusmodi sub excommunicatione latet sententia, vel generatim, vel speciatim, vel absolute, vel infra certum terminum præcipiat, talis excommunicatione ligat eum, qui intra præscriptum terminum non obedit, per se loquendo, illud enim præceptum iustum est, & materia eius est grauius, & includit finem accommodatissimum ad censuram ferendam. Aliud exemplum est, si quis apud se habeat reconditam scripturam alienam, id est, in qua non solum agitur de alieno titulo, vel iure, sed etiam cuius dominii, vel usus ad alium spectat; tunc, si huic præcipiat sub excommunicatione ut scripturam prodat, sine dubio ligabitur, quia etiam seclusa excommunicatione ille per se tenerit talem scripturam reddere domino ex iustitia: quia sicut res alias, ita & scripturam retinere in iusto domino contra iustitiam est. Vnde quo ad hoc eadem est ratio de excommunicatione in hac materia late, & de quacunque alia, que fertur ad solendum debitum, vel restituendum alienum, de quibus supra dictum est. Vnde in huiusmodi censura ferenda, quando causa super quam fertur, mere temporalis est, & inter personas seculares, seruandæ sunt conditions, & circumstantiae in præcedentibus sectionibus positæ, nimur ut res sit grauioris momenti, & necessitas virgeat, ut pote quia non potest aliud medium applicari, vel quia tentatis alii nullum inuentum est vtile.

Sed dicet aliquis circa exemplum possum, Nullus tenetur ante præceptum iudicis testimoiniū ferre in causa aliena: ergo neque etiam tenebitur prodere scripturam, quæ non est, nisi veluti quoddam scriptum testimonium: ergo hoc titulo nemo potest excommunicatione ligari. Respondebat primo negando consequentiam, loquendo præcisè de obligatione iustitia communitatis. De hac enim, regulariter loquendo, verum est antecedens. Est vero differentia inter testimonium, & scripturam: nam scriptura est res exterior, & permanens, quæ cadit sub dominium aliquis; & ideo abesse alio præcepto da iustitia obligat, ut domino reddatur: testimonium monitum autem consistit solum in actione propria, & ideo, dum non actu fertur, nihil est quod sub dominio alterius existere possit: quare iustitia ex se non obligat ad illud ferendum. Dixi autem frequentius, quia si præcessisset pactum, vel promissio acceptata, & maxime onerosa, tunc iuxta modum obligationis possit aliquis teneri ex iustitia, vel fidilitate ad ferendum testimonium, etiam se se offerendo, si necesse sit: & tunc seruata eadem proportione possit sub censura cogi ad pactum impletendum.

Vnde ulterius additur etiam si quis non teneatur ex iustitia communitatis testimonium sicut scripturam proferre, possit tamen aliquando ex charitate teneri,

Math. 18.
exemplar
a regia
placita.

ifsumonim teneri, vt si ex defectu veri testimonii proximus
proendum, graue damnum patiatur; & alius polsit sine tali de-
fensione, vel difficultate veritatem aperire, & a for-
tiori si ea de causa communem bonum pericliteretur,
vel alia similis ratio interueniat. Hęc autem obliga-
tio sufficiet, vt possit quis sub excommunicatione
obligare ad testimonium ferendum: quia potestas
Ecclesiastica, non solum peccata contra iustitiam,
sed etiam contra charitatem cohibere potest, vt sum-
mitur ex illis verbis Christi, Si peccauerit in te, &
infra, lucratus eris fratrem tuum, quae generalia sunt. Iu-
xta que dixit Innocentius III. in cap. Nouis, de iudi-
cisis. Licit hoc modo procedere valeamus super quilibet cri-
minali peccato, vi peccatorum reuocemus à vito ad virtu-
tem, &c. Veruntamen hic modus obligationis, & B
consequenter etiam excommunicationis intercede-
re potest etiam in scriptura prodenda. Quod maxi-
mum contingit, quando nō aliena, sed propria scri-
ptura postulatur: nemo enim tenetur, ex iustitia cō-
mutatiua huiusmodi scripturam prodere: quia li-
cer quis eam occulet, vel etiam comburat, non cō-
trahat rem alienam, sed propriam, quia potest vti in
quemlibet vsum. Quod si inde sequitur aliquod in-
commode alteri non per se sequitur, sed per acci-
dens, quia forte ille caret alio testimonio, quo suum
prober: quod accidentiarum est: nam ego non
teneor ex iustitia conseruare, aut proferre scriptu-
ram, vt alter ius suum ostendat, sed illi incumbit,
propriam scripturam seu titulum sui iuris habere.
Nihilominus tamen, si necessitas proximi graui sit,
eo quod sit in graui periculo grandis iacturæ bono-
rum contraria iustitiam, & dominus scripturæ possit
fine graui detrimento illam prodere, interdum ad
hoc ex charitate obligabitur penitus circumstatis,
& incommodes, quæ utrinque in huiusmodi rebus
moralibus interuenire solent. Quia obligatione sup-
posita, si accedat prælati præceptum sub communi-
catione excommunicationis latè sententia, claram est
obligationem augeri ex isto præcepto; & interue-
niente contumacia post sufficientem monitionem,
talem excommunicationem incurri.

Seconda Regula.

Post in iu-
dicio Eccles-
iasticum ad
falsum ad
obligare.
Secunda regula est, etiam si non supponatur aliud
de obligatio ad manifestandam veritatem, vel
scripturam prodendam, ante quam prælatus Eccle-
siasticus sub excommunicatione ipso iure incurrer-
et, quia id præcipiat, potest tale præceptum esse iustum
etiam lata & obligans, & consequenter excommunicatio erit
valida & post trinam monitionem iusta lata: ideo-
que qui tali præcepto non obedierit, censuram in-
curret. Hęc sequitur ex dictis in sectio i, vbi ostendim
prælatum Ecclesiasticum posse hanc excom-
municationem etiam in hac materia imponere, non
solum ad corrigendum peccatum iam commissum
nec solum ad roborandam naturale oblationem
fedetiam ad statuendum proprium præceptum, &
nouam obligationem. Quod si in aliis materiis ha-
bet spiritualis potestas hanc efficacitatem, non mi-
norem habebit in hac, quæ ad veritatem reuelan-
dam spectat. Nam ex parte ipsius Ecclesia potestas
æque vniuersalis est, ex parte vero ipsius materie nō
est minor capacitas, quia in aliis temporalibus cau-
sis: immo quo dammodo maior, quia veritatis mani-
festatio est adeo vniuersalis causa, vt sit veluti trans-
scendens, & in omnibus aliis causis inclusa, quia vix
potest illa iuridice terminari sine veritatis mani-
festatione. Vnde fit, vt hoc sepe sit necessarium ad
bonum communem, & ad executionem iustitiae, sub
qua ratione facile potest spirituale motuum indu-
tre seu participare, vt sub spiritualem potestatem
cadere valeat.

Rursus, quia cura boni communis, & iustitiae ser-
vandi maior est in prælato, quam in subditis, ideo
Ex. Suarez tom. 5.

A sepe fieri potest vt illi fines per se se considerati non
obligent subditum ad sua instrumenta, vel suum te-
stimonium offerendum, vt veritas eluceat; & ni-
hilominus possit prælatus propter eosdem fines ob-
ligare speciali præcepto positivo ad veritatem ma-
nifestandam, vel instrumenta, quibus probari pos-
sit, prodenda. Et confirmari potest à simili, nam fæ-
pealiquis non vocatus, neque interrogatus non te-
netur testimonium suum ad iudicem ferre: nā hoc
ad iudicis minus spectat, &, per se loquendo, satis
censetur huic negotio per potestatem iudicis proti-
sum. At vero postquam index aliquem vocat, eum-
que iuridice interrogat, obedire tenetur, ac testi-
monium ferre: quia præceptum est iustum, & obli-
gationem inducens, quamvis antea non esset: ergo
idem erit, si præceptum generatim imponatur: non
est enim minus efficax, nec minus necessarius illè
præcipendi modus, quando iudicem latentem perso-
nam, quæ veritatem sciant: & idem non possunt spe-
ciatim & nominatim vocari: satis enim vocantur,
& interrogantur sub illa generali appellatione, Qui
hoc faciunt. Eadem ratio est de præcepto prodendi
scripturam: nam illa etiam est quædam interro-
gatio veritatis cognitorum, aut per se, aut per scriptu-
ram (quod perinde est) est quædam interrogatio
veritatis aut de facto ipso, aut de scriptura conti-
nente factum: de qua etiam iudex habet ius inqui-
rendi, & interrogandi. Vnde non refert quod tali
scriptura propria sit: nam etiam testimonium est
proprium, & nihilominus superioris præceptum ob-
ligat ad illud exhibendum: ergo obligare potest ad
exhibendum propriam scripturam, quia dominus
non propterea perdit dominium eius, neque vnum,
neque aliud graue incommodum inde incurrit,
per se loquendo, ergo quando id est vtile alteri, seu
bono communis, & iudex præceptum imponit, obli-
gar ad scripturam etiam propriam manifestandam.
Quod adeo verum censuit Soto in quarto distinet.
22. qu. 1. articulo 2. vt vix villam excusationem ad-
mittat, quod qualiter verum sit, in sequenti regula
videbimus.

Supposita igitur iustitia præcepti, reliquæ partes
regulae propositæ manifestæ sunt. Nam præceptum
Ecclesiasticum, & iustum sancti potest censura ex-
communicationis, supposita graui materia, & aliis
circumstantiis ad debitum modum ferendi censu-
ram necessariis: quas in huiusmodi causis interueni-
re posse, facile intelligitur ex dictis. Solum est circa
hanc, & præcedentem regulam aduertendum, cum
iudices Ecclesiastici possint utroque modo hanc cō-
suram ferre, scilicet, & nouam obligationem im-
ponendo, & antiquam tantum exigendo, ad discernē-
dum in particulari, utro ex dictis modis feratur
præceptum, consideranda esse verba præcepti, seu
sententia. Nam, si absolute præcipiat proferre scri-
pturas, ex quibus veritas in tali causa haberi possit,
non determinando an sint alienæ, vel propriæ, nec
supponendo peccatum in eo, qui illas apud se reti-
net, vel occultat ante tale præceptum, tunc signum
est talis sententiam ferri ad inducendam novam
obligationem sub tali censura: & ideo, per se loquen-
do obligare, etiam si antea nullum peccatum esset
talem scripturam refinere. At vero, si sententia fer-
atur per verba, que culpam supponant: vt contra eos
qui alienas scripturas apud se retinent, vel qui con-
tra conscientiam, & absque Dei timore veritatem
occultant, tunc signum est non ferri nouum præ-
ceptum, sed censuram ferri ad corrigendum peccatum
vel ad exorquendam executionem prioris præce-
pti, seu obligationis.

Tertia Regula.

Quomodo
cognoscen-
dum, anno-
us obligatio
imponatur,
an vero solū
exigatur an-
tiqua.
Tertia regula sit, quando huiusmodi excommu-
nicatio ab homine lata, nec suppedit grauem
culpam

D d 2

316 Disp. XX. De excommunic. ab homine in particulari.

culpam in tacenda veritate, vel occultanda scriptura commissam, neque etiam supponit priorem obligationem ad talē actum, neque illam valet inducere, vel simpliciter vel in tali casu: tunc, etiam si quis non respōdeat, seu obediāt tali sententiā, non ligabitur tali censura. Hęc regula ita generatim sumpta per se evidens est, quia posita hypothēsi, que in ea supponitur excommunicatio est nulla ex defēctu causa: quia si nec obligatio supponitur, nec de nouo inducitur, nulla committitur culpa, vel contumacia: ergo deest materia, & causa excommunicationis. Ut tamen facilius possit hac regula ad proximū applicari, oportet aliqua exempla seu modos in particulari proponere, quibus id solet, vel potest contingere. Primum est si tale praeceptum hominis iniustum sit, vel excedens humanam facultatem. Cenfetur autem esse tale, quando praecepit reuelare rem omnino occultam, quae cedit in infamiam vel graue damnum alicuius, contra quem nec semiplena probatio, nec publicus rumor, aut infamia praecepsit. Item, si aliquis propria instrumēta, quae apud se habet, & tanquam sua legitime possidet, in fauorem sui aduersarii proderet cogatur, absque alia speciai causa, iuxta cap. 1. de Probatib. ubi Abbas, Decius, & aliij id latius declarant. Item, si praecipiat denunciare fratrem etiam ante praemissam correctionem secretam, quando nec deest spes emendandi per illam viam, neque agitur de alterius damno, vel publico periculo vitando. Item (quod perinde est) si praecipiat denunciare delinquentem etiam si emendatus sit, & in futurum non timeatur periculum aliquod, nec damnum commune, vel tertia persona. Qui calus, & similes sunt frequentes in hac materia, eos tamen expōtere non est huius loci, in quo non agimus de conditionibus, quas lex seu praeceptum in omni materia requirit ut iustum sit: hoc enim praecepit spectat ad materiam de iustitia, & per alias etiam vagatur. Sed agimus de conditionibus requiritis ut excommunicatione liget, quarum una & potissima est ut praeceptum sic iustum. Ob hanc ergo causam non disputabo hoc loco de fraterna correctione, & quando sit iniustum praeceptum illius ordinem transiliens, quae ve exceptiones in hoc locum habeant, quod agitur in 2. quæst. 33. Neque etiam disputabo quando iuste procedat iudex interrogando de delictis occultis, vel generatim omnino, vel speciatim omnino, vel speciatim ex parte delicti, generatim vero ex parte personarum, vel e contrario speciatim de persona, & generatim de delictis eius; quæ omnia fusa tractantur in 2. quæst. 67. vñque ad 70. & videri potest Soto in lib. 5. de Iustit. q. 4. & sequentibus, & Nauarrus in cap. Inter Verba, coroll. 6. & in Rubrica de Iudiciis à nro. 77. & in Summ. c. 18. n. 28. & sequentibus.

Secundum exemplum est, quando praeceptum quidem Iudicis de se iustum est: tamen aliquis non potest illud exequi sine graui detimento, tunc enim excusat ab obligatione praecepti, & consequenter ab excommunicatione. Est communis opinio, ut patet ex Nauarro cap. 17. num. 57. ca 24. n. 12. & c. 25. n. 5. Soto Relection. de Secreto membr. 2. q. 6. dub. 5. Cordub. in Summ. quæst. 63. & 64. Et ratio est, quia praeceptum humanum non obligat cum tanto dis crimine, neque esse debet de re nimis ardua, & difficulti, vt conitat ex materia de legibus, nisi prop er communē bonum aliquando id expediat; igitur, si sub excommunicatione praecipiat alicui ut exhibeat proprium instrumentum in alterius commōdum, & id facere non possit, sine magno detimento, vel in vita, vel in fama, vel in aliis bonis, non re netur scripturam exhibere, excepto casu publice necessitatis boni communis (quem semper exceptum esse suppono) confirmatur; quia iudex secularis in eo casu non posset iuste cogere talem personam ad exhibendam scripturam, vel si cogat ex fal-

A sa præsumptione, quia non credit detrimentum alterius, ille non tenetur parere, sed licet ei subterfugere, & occultare quantum poterit, quia est nimis acerbum, & superans quodammodo humanas vires, obligare aliquem ad subuenientium alteri cum tanto damno & incommodo proprio: ergo nec iudex Ecclesiasticus potest in eo casu per censuras obligare, tum quia eius præceptum etiam est humanum, ideoque in eo procedit eadem ratio, vel etiam maior, quia decet esse eius præceptum magis pium, & moderatum; tum etiam quia, ut supra dicebamus, iudex Ecclesiasticus in causis solum virtutis sua potestate, quando secularis non potest, eo quod occulte sint personæ: ergo non plus potest Ecclesiastici index circa occultas personas, quam possit secularis circa manifestas. Quin potius tanta est potest fama, aut aliorum bonorum iactura, ut a redenda etiam aliena scriptura quempiam excusat: nam etiam alias res alienas non tenetur homo restituere cum tanto dispendio, ut ex materia de restitutione constat: ergo eadem ratione, nec scripturam reddere, aut manifestare temeretur.

Tertium exemplum est, fit testimonium ferendum sit contra personam sibi valde coniunctam, licet emploium generaliter proponatur, ut quilibet reueletur patrarent talis delicti, & omnes aliae conditions rite recte ad iustitiam talis præcepti necessariae concurrant; in ecclesiis nihilominus pater non obligatur ad reuelandum disponit filium, aut è contra, nec maritus vxorem, aut è con. fibrovaldi coniuncta, nec frater fratrem, quia & id, per se loquendo, est valde difficile, quia quodammodo est ferre testimonium contra se ipsum, & non est sine aliqua propria infamia, vel alio graui incommodo. Vnde in c. 3. 4. question. 3. ex lege 4 ff. de Testib. cautione ne in usio devenientur, ut testimonium huius dicat aduersus sociorum genitrum, viri, & priuignum, sobrinum, sobrinam sobriuū natum: esse qui priori gradus sunt. Vbi etiā excipiuntur liberti, & pauperrimi inter se, & respectu suorum cognitorum in eisdem gradibus. Si ergo leges ciuilis hos excipiunt, ne iudices seculares eos invitatos ad testimonium ferendum cogant, à fortiori Prelati Ecclesiastici, qui ferunt excommunicationes huiusmodi, quasi in subfidiū & adiutorium ipsorum iudicium, quando ipsi non possunt procedere proper iter certitudinem personarum, non debent neque possunt eisdem personas excommunicatione obligare. De qua re legi potest Nauarrus in c. Intr. verba, concl. 6. coroll. 66. an. 412. & in Summ. c. 14. n. 12. & c. 25. n. 49. Et ex eo colligi possunt limitatio-nes, nimis nisi in causa fidei, aut laesa maiestatis, & similes, que non hoc loco, sed in materia de testi- bus explicanda sunt.

Quarto à fortiori excusantur personæ omnes, quae ita rem norunt, ut licet non possint eam rene-
lare, huiusmodi est in primis, qui talem rem in con-
fessione nouit. Qui casus nullam admittit exceptio-
nem, ut superius suo loco dictum est. Item qui rem noluntur per consultationem secretam, aut ratione of-
ficii, quo obligatur ad defendendum ius talis partis, E vte est aduocatus, aut procurator; quia alias nō po-
sent homines secure alios secreto consulere, aut per
alios sua secreta negotia tractare. Exciplendum ve-
ro est, nisi quis velit, illo decreto vti in Reipublice
permiciat, vel graue damnum alicuius proximi.
De qua re late Nauarrus dicit Coroll. 66. Soto, & a. Soto.
li supra citati. Et huc etiam spectat (quod sidem au-
tores nota est) si quis cogatur denunciare eum, con-
tra quem nullum testem afferre potest: quia id po-
tius est infamare, quam iuridice denunciare. De qua
re est optima Pöificis decisio in c. Qualiter, & quan-
do, 1. de Accusationibus ibi, Exceptus occulti criminis
de Accusationibus.

Quinto loco addere possumus excipi etiam eos, qui nō comprehenduntur sub verbis edicti in pro-
prietate sumptis, velli et cōtice verborum com-
prehendit

Primum ex amplum.

Abbas
Decius

Soto.
Nauar.

Secundum
exemplum.

Nauar.
Soto.

prehendi videantur, non tamen re ipsa per legem intenta, seu quæ intendi debuit. Hinc si per edictum præcipiat, ut qui habet talem scripturam, eā prodat, qui habet eius transsumptum, non vero scripturā authenticā, nō tenerur illud prodere, quia nec sunt idem, neque in iudicio facit transsumptum æqualem fidem, ut est vulgare in iure, item si quis præcipiat reuelare qui talem rem accepit; & mihi constat per hunc accepisse, non tamen teneri ad restituendam ipsam: quia non omnino iniuste, sed ad recompensandum aliud debitum illam accepit, ille non tenetur reuelare: quia reuerā non scit quod intenditur, vel intendi debet, scilicet iniustam acceptiōnem, & ad restituendum obnoxiam. Etidem est, si nouit alium quidem esse debitorem, seu rem accepisse, nunc autem propter impotentiam excusari à reddendo, etiam ipse excusabit à denunciādo, vel manu loendo: quia iam cessat formalis ratio præcepti in re, ve dicit auctores docent. Idem est si nouerit rem talem fuisse alienam, iam vero esse iūstæ præscriptam, seu vñcaptam iuxta generali doctrinam de restituōne, & dominio, & videri possunt quæ Couarruias tractat in reg. Poffessor, §. 2. Nauar. in Summ. cap. 17. numero 114. Qui ex parte dissentire videtur, sed sine sufficienti fundamento. Videri etiam potest Soto libro 4. de Iustit. q. 5. ar. 4. & lib. 5. q. 3. art. 1. & 3. & Petrus Nauar. li. 2. de Rest. cap. 1.

Vtimo est circa hæc edita animaduertendum, solere ferri sub certo numero dierum, ita vt intra sex dies v.g. reueletur, quod præcipit, sub excommunicatione ipso facto incurrente: qui numerari debent ab eadem die, & hora, qua editum prouertur, neque incurrit excommunicatio, donec tot dies naturales integre compleantur: quia ille terminus positus est vt in eo liceret differre executionem, & consulere, & expendere quid & quo modo agere oporteat. Vnde quamdiu ille terminus elapsus non est, non potest talis persona vere dici contumax. At vero elapsō termino, & nulla interueniente iusta excusatione, statim incurrit excommunicatio: supponimus enim & fuisse hac intentione latam, ut ipso facto incurreretur, & modo iusto, vel saltem sufficiente ad valorem eius, id est, cum debita præmonitione, & cum illa clauſula iustificativa, Sitte grauatum fenseris, intra talem terminum compareas, de qua videri potest Nauar. in c. Cum contingat, de Rescriptis, & confil. 13. de Cler. excom. ministr. & quæ de excommunicatione lata pro futuris culpis notat. Cauarr. in cap. Alma, p. 1. §. 10. nu. 4. & 5. & supra etiam diximus tractando de censur. in commu-

14
dūtūto
temporū in e.
dūtū prætri
p. finiūr
tu. oīa.
yūo.

Interrogabit autem aliquis, an elapsō illo termino, cesser obligatio, vel semper teneatur aliquis obediē edictū, nec posſit absoluī, donec illi satisfact. Respondeo, per se loquendo, & ex vi formæ talis præcepti obligationem durare, sicut præcedent. sc̄t. dixi de obligatione restituendi seu soluendi debitum, quia ille terminus non est ad extinguentur sed tantum ad differendam obligationem. Dico autem, per se, &c. quia si intercedat ratio aliqua, ob quam mandatum extinguitur, aliud erit, vt si mandans moriatur: nám, ut superius tractauimus, excommunicatione ab homine per sententiam lata, illo mortuo, extinguitur. Idemque est si amoneatur, vel suspendatur ab officio: & si edictum in visitatione proferatur, solū censetur durare tempore visitationis. Quanquam in hoc intentio præcipientis, & vñs maxime attendendus est. Ex quo inferri potest, si quis propter ignoratiā intra proximum terminum non respondeat, postea teneri ad comparendum, quando illi de mandato cōstriterit: quod sine causa negavit Armilla verb. Excommunicationis, num. 34. Et ratio est, quia illa obligatio durat: ergo quamvis ille propter ignorantiā excusatus fuerit, postea obligabitur. Probabiliter censio censio illi non

Fr. Suarez tom. 5.

A teneri ad comparendum statim ac edictum nouit, sed infra terminum æqualem in edicto concessum: quia non debet esse peioris conditionis. Et eadem ratione, si quis propter impotentiam, vel alia incōmoda excusatus fuit, ne responderet, ablato impedimento tenebitur postea, si præceptum nondum est extinctum: & illi non oportebit nouum terminum concedere, quia iam habuit scientiam, ut posset toto illo tempore deliberare, vel consulere, si negotiū cesserat.

DISPUTATIO XXI.

B De excommunicationibus Papæ reservatis in Bulla Cœna Domini.

Accedimus iam ad explicandas in particulari excommunicationes ipso iure lata: quas in duas classes principales distinguimus, scilicet in eas quæ Papæ referuntur, & eas, quæ Episcopales dici solent. Rursus priores subdividuntur in eas quæ in Bulla Cœna singulis annis feruntur, & eas quæ iure Pontificio latè sunt, præterim iure cōmuni: quibus, si fieri poslit, adiungemus eas, quæ nonnullis decretis extra commune ius quæ motus proprij dicuntur, latæ sunt: qui motus proprij nouissime editi sunt, & collecti Romæ à tempore Gregorij VIII, vsque ad Sextum V. ultra quos è posterioribus Pontificibus aliqui additi sunt. Ex eis vero multi sunt in causis particularibus, vel ad certas personas destinati, de quibus nihil dicere oportebit. Alij vero sunt leges perpetuæ & pertinentes ad uniuersam Ecclesiam, ex quibus, si non omnes, præcipias tamen excommunicationes ipso iure ferentes, annotabimus. In prælenti ergo disputatione excommunicationes, quæ in Bulla Cœna Domini continentur, declaraturi sumus. Et primum præambula quædam ad intelligentiam totius Bullæ, & omnium sanctionum eius præmittemus: Deinde singula capita excommunicationum, & tandem ea quæ post censuras in dicta Bulla adiiciuntur, declarabimus.

SECTIO I.

Quales sint censurae in Bulla Cœna lata.

Dibuum non est de specie censurae, quia notum est in omnibus casibus illius Bullæ præcipue ferri excommunicationem maiorem, quamvis interdum aliquæ alia adiungantur, ut interdictum, &c. quod præcipue sit, quando in communitatem ferenda est censura, quia in illam non fertur excommunicatione, ut suis locis annotauimus. Sed inquire potest de qualitate, & graviitate illius excommunicationis. Et primo an censurae sint à iure, vel ab homine: Olim enim censebantur esse tantum ab homine: quia non per modum statuti, sed per modum cuiusdam sententie singulis annis proferuntur. Vnde consequebatur, mortuus Summo Pontifice,

*Vtrum ex
communi.
Bulla sint ab
homine, an
à iure.*

Dd 3 totam